

Dotze sense pietat, cinquanta anys

L'any 1954 la televisió feia els primers passos i un dels més reeixits va ser 'Dotze homes irritats', de Reginald Rose. La peça, que després es divulgaria gràcies a la versió cinematogràfica de Sidney Lumet, radiografiava magistralment les fragilitats i grandeses del sistema social i judicial nord-americà.

Fa cinquanta anys, el 1954, Reginald Rose estrenava a la CBS *Dotze homes irritats* (*Twelve angry men*), una de les peces clau en la conformació dels espais televisius i una fita en l'exploració de la tècnica del drama per televisió. Era la primera versió d'aquest tema, i fou visionada per milions d'espectadors.

La difusió per la petita pantalla era només el pròleg d'un èxit mundial, que s'esdevingué amb la realització, tres anys després, el 1957, d'una versió cinematogràfica que va fer la volta al món. La va dirigir Sidney Lumet i fou un esdeveniment. També Lumet havia començat dirigint televisió. Encara l'any 1964 Rose n'escriuria una versió per a l'escena, i que ha conegut tant d'èxit als EUA com al Regne Unit, on el 1996 la va dirigir Harold Pinter.

Des del punt de vista dels resultats immediats, de cara a l'espectador, és una peça "d'actors", és una obra de lluïment: en la versió cinematogràfica Henry Fonda i Lee J. Cobb desplegaven un recital en els dos primers papers, acompanyats d'una cohort d'il·lustres segons: Martin Balsam, Ed Begley, Jack Warden, E. G. Marshall. Els productors en foren el mateix Fonda i l'autor, Rose. Henry Fonda va comprendre el suc que podia extreure's d'una obra que tenia un ganxo segur d'entrada, i que, a més a més, convidava a reflexionar sobre el sistema legal americà en els seus caires processals; i encara, darrere de tot això, una reflexió sobre l'autoexigència moral en les persones dins d'un sistema democràtic.

El realitzador Sidney Lumet ha estat fonamentalment un director de personatges, d'actrius i actors. Moltes vegades ha dirigit films basats en obres teatrals: *Pell de serp* (Tennessee Williams), *Panorama des del pont* (Arthur Miller), *Llarg viatge cap a la nit* (Eugene O'Neil), *La gavina* (Anton Txèkhov), *Equus* (Peter Shaffer), *Trampa mortal* (Ira Levin). No ha pas dubtat si un escriptor coetani seu i alhora especialitzat en televisió li ha ofert una peça: és el cas de Paddy Chayefski amb *Network*, que Lumet convertí en un altre film d'èxit en què va obtenir una densa interpretació de Peter Finch.

Entre nosaltres el coneixement de l'obra arribà quan es produí l'estrena de la pel·lícula *Doce hombres sin piedad*, títol que, encara que contundent, no reflecteix del tot el de l'original anglès, on el qualificatiu *angry* evoca una situació anímica d'enuig, irritació i revolta més o menys compartida pels dotze personatges de l'obra. Tot esperant que es torni a reposar el film o bé se'n faci una versió televisiva —la que TVE realitzà deixà molt bon record—, podem revisar els trets fonamentals de l'obra de Reginald Rose.

La peça planteja una situació espacial tancada, la sala del jurat des del moment que hi entren els membres que el formen fins que en sortiran amb un veredict que ha d'ésser ineludiblement unànim. Fa calor i es respira un possible núvol de topades psicològiques. Durant tres sessions a la sala de judicis, els dotze jurats han escoltat els arguments de l'acusació i de la defensa entorn de l'assassinat

En un ambient claustrofòbic i tens, onze homes pretenen enllestir ràpidament un cas que posa en joc la vida de l'acusat. El dotzè jurat, però, no ho veu tan clar.

d'un home suposadament a mans del seu fill, un xicot de setze anys. Hi ha proves inculpatòries, testimonis que afirmen haver vist el crim i escoltat els instants anteriors i posteriors al fet. Onze dels jurats, al començament, s'inclinen per declarar culpable l'acusat, mentre que un, un de sol, es manté dubtós, creu que no es pot córrer, es tracta de la vida d'un home, de fet un noi baquetejat per l'ambient sòrdid en què ha viscut, maltractat físicament pel seu pare tota la vida i que sembla que, al final, ja n'ha tingut prou i ha mort el pare. Aquest és el fons sobre el qual s'ha celebrat el judici. Al jurat número 8 les proves inculpatòries no li semblen prou sòlides i aconsegueix que es discuteixi el cas detingudament i densament durant una hora. A poc a poc, amb les argumentacions d'aquest jurat i la introducció del "dubte raonable" (sobre el qual el jutge els havia advertit), i travessant situacions dialèctiques de

gran violència, els onze jurats, abans tan segurs que el noi era culpable, es van inclinant, ara l'un ara l'altre, per la innocència.

La importància del procés està en el descobriment per part de l'espectador dels motius que els jurats tenen per voler decidir-se per la culpabilitat; un, simplement, està enlluernat per la contundència oral del fiscal, un altre no té el valor d'encaparrar-se en l'anàlisi detallada de les proves, un tercer no té criteri propi i admet de seguida el que li proposen els altres, un quart té entrades per al partit de beisbol d'aquell vespre i no vol fer-hi tard; finalment el més decididament partidari de portar el noi a la cadira elèctrica odia els fills rebels, perquè en té un.

Per tant, només aquell jurat que ha entrat a la sala de deliberacions sense prejudicis, sospitant que el defensor no havia fet prou per desmuntar el fibló del fiscal, sabedor que el noi acusat tenia en

contra la reacció sentimental i primària del públic, per principi advers als marginals; aquell jurat número 8 que vol "tornar-ne a parlar", conscient també que aquest és un cas de vida o mort, perquè no hi haurà apel·lació ni clemència possible; aquell jurat ens fa veure com són de fràgils les opinions i els decantaments dels humans, i que a la veritable democràcia li cal ser, en tot moment i situació, pacíficament i implacablement lúcida i moralment autoexigent.

Reginald Rose, com Rod Serling o Paddy Chayefsky, els altres "escriptors de la televisió", incideix alhora en la psicologia dels personatges i en els problemes socials i de convivència, i va establint un retrat de les fragilitats i les grans deses de la nació nord-americana, tan plena de contrastos i de malures, com el tan estès "conformisme social".

Josep Vallverdú